

KUTATÁSI EREDMÉNYEK – 2008

(Lezárult kutatások összefoglalói)

I. FŐIRÁNY: ERŐSZAKOS BŰNÖZÉS

Címjegyzék

Az életfogytig tartó szabadságvesztés empirikus vizsgálata	2
Családon belüli erőszak esetek mediációja – az angolszász és a kontinentális gyakorlat összehasonlítása	2
A családhoz és a kortársakhoz kötődés jellemzői Észtországból és Magyarországon (ISR2)	3
ISR2, Bosznia-Hercegovina: Erőszakos és vagyon elleni cselekmények	3
A fiatalok büntetőjogának reformja az Egyesült Államokban, és annak hatása az európai folyamatokra	3
Környezet és bűnözés – a lakótelepi bűnmegelőzés alapkérdései	4
A terrorizmus szociológiai elméletei	4
A politikai iszlám szellemi gyökerei és ideológiái	5
Az internet lehetőségei: a bűnelkövetés jelzésében, feljelentésében és regisztrálásában (E-mediation of justice: Internet crime reporting)	6
Frustrációs konfliktus-megoldási minták és az értékrendek összefüggése (Metaelemzés)	7
15 éves a DADA. A rendőrségi megelőzési program értékelése	7
A Vám- és Pénzügyőrség szerepe a környezetvédelemben	8
Az ügyészségi szervezet és az ügyészségi funkciók vizsgálata (Az ügyészség alkotmányjogi helyzete)	9
Európai Unió: A szabadság, a biztonság vagy a jog érvényesülésének a térsége?	9
A szakértői és a szaktanácsadói rendszerek a büntetőeljárási rendszerben. Az igazságügyi szakértői tevékenység jogszabályi alapjai	10
A büntetőjogi felelősség aktuális kérdései. Társadalomra veszélyesség és büntetőjog-ellenesség	10
A büntethetőségi korhatár felülvizsgálatának indokoltsága. A nem büntethető gyermekkorúak tényállászerű cselekményeinek értékelése és kezelőrendszerének sajátosságai	11
Az ügyész szerepe a mediációban. Egy év tapasztalatai	11
Az embercsempészet és emberkereskedelemben jogi szabályozás és gyakorlata az Európai Unió belső határai vonatkozásában	12
A női bűnözés az ERÜBS adatai alapján 1996 és 2007 között	12
A gazdasági bűncselekmények szabályozása 1989–2007 között (dogmatikai áttekintés)	13

Antal Szilvia – Nagy László Tibor – Solt Ágnes:

Az életfogytig tartó szabadságvesztés empirikus vizsgálata

A kutatás során az ország különböző büntetés-végrehajtási intézeteiben fogvatartott 231 életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt kétharmadával, 149 személlyel, köztük 9 tényleges életfogytiglanra ítélttel készítettünk kérdőíves interjút. Emellett feltérképeztük elhelyezési körülményeiket, valamint informálódtunk a parancsnoki állomány és a szakszemélyzet körében is. Az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték nagy része mögött nem áll bűnözői pályafutás. Az életellenes bűncselekményt elkövetők egyre nagyobb arányban fiatalok, harminc év alattiak. Az ifjabb korban elkövetett emberölés sokkal gyakrabban történik nyereségvágyból. Az elítéltek elvi szinten rendkívül súlyos bűnnek tartják az emberölést, saját esetükben azonban nagyobb részt másra hárítják a felelősséget. Leginkább a szülő a biztos pont, akire évtizedeken keresztül számíthatnak. A fogvatartottak mentálhigiénés állapota a körülmények hatására folyamatosan romlik. Alapvetően kevésbé problémásak, együttműködőbbek az egyéb börtönpopulációhoz képest, gyakori öngyilkossági kísérleteik is jelzik azonban, hogy kiemelt pszichológiai ellátást igényelnének. Szükség lenne a szabadulás előtti hatékony reintegrációs kezelésekre, és célszerű lenne utánkövetéses vizsgálatokat végezni. A tényleges életfogytiglani szabadságvesztés jelenlegi törvényi szabályozását nem tartjuk elfogadhatónak, az valójában a halálbüntetés farizeus módozatának tekinthető, amely szembefordul az alkotmányos elvekkel és a modern európai civilizált kriminálpolitika szemléletével. Ugyanakkor fontos lenne a feltételes szabadságra bocsátás engedélyezési szisztémájának átforgalmazására is, amely – megfelelő jogpropaganda kíséretében – hozzájárulhatna a humánusabb büntetési rendszer társadalmi elfogadtatásához.

Gyurkó Szilvia:

Családon belüli erőszak esetek mediációja – az angolszász és a kontinentális gyakorlat összehasonlítása

A családon belüli erőszak esetek mediációjának megítélése ellentmondásos. A hozzátartozók, rokonok sérelmére elkövetett erőszakos cselekmények kriminalizációs folyamatában (ami az elmúlt 30 évben, Magyarországon az elmúlt 5-8 évben vált meghatározóvá) alapvető dilemmaként jelenik meg: hol húzódik az állami büntetőhatalom érvényesítésének illetve a magán-szférának a határa; és kérdésként merül fel az is, hogy milyen büntetőhatalomnak kell ezekben az esetekben érvényesülni: retributívna, vagy resztoratívna? Tanulmányomban nem csak az érvek és ellenérvek felsorakoztatására törekszem, hanem az angolszász és az európai gyakorlat összehasonlításával keresem azokat a kimeneti pontokat, amelyek mentén Magyarországon is lehetőség nyílhat családi erőszak esetek rendezésére közvetítői eljárásban.

II. FŐIRÁNY: GYERMEKEK ÉS FIATALOK A KRIMINALITÁSBAN

Parti Katalin:

A családhoz és a kortársakhoz kötődés jellemzői Észtországban és Magyarországon (ISRD-2)

Az összehasonlítás keretében elemeztem a baráti kapcsolatokat és a családhoz kötődést, majd megnéztem, van-e összefüggés a deviáns viselkedés, a devianciákhoz, illetve az erőszakhoz való viszonyulás és a társadalmi kötődés e két lényeges szintje között. Hipotézisem szerint az összefüggés abban áll, hogy az állandó baráti társasággal rendelkezők körében, akik kortárs-csoportjukat bandának tekintik, elfogadottabb az erőszak és a deviancia, valamint a deviáns viselkedés is gyakoribb. Feltételezésem beigazolódt: az állandó baráti társasággal rendelkezők között gyakoribbak a devianciák és körükben elfogadottabb az erőszak is. Feltételezésem, hogy kisebb a családhoz kötődés azoknál a gyermekeknél, akiknek állandó baráti társaságuk van, és ezzel a társasággal töltik szabadidejük nagy részét is, szintén beigazolódt. Feltételeztem továbbá, hogy a családhoz kötődés és a kortárs-csoport-hoz kötődés fordítottan arányos egymással, amely szintén igazolást nyert. Az észt és a magyar gyermekek közötti lényeges különbség, hogy az észtok nyitottabbak, nemcsak a normakövető, hanem a deviáns időtöltések előtt is. Kevésbé kötődnek a családjukhoz, ami összefüggésben van azzal a ténnyel, hogy – bevallásuk szerint – több devianciát/bűncselekményt is követnek el. Ugyanakkor a magyar gyermekek családhoz kötődése jobbra csak formális, hiszen a szülők nem tudják ellenőrizni, pontosan mivel tölti a gyermek szabadidejét.

Borbíró Andrea

ISRD-2, Bosznia-Hercegovina: Erőszakos és vagyon elleni cselekmények

A kutatás az ISRD-2 kutatás bosznia-hercegovinai fejezetének előzetes eredményeit dolgozza fel. Mivel a két ország egyaránt a standard ISRD-2 kérdőívet alkalmazta, az adatok elemzése során lehetőség nyílt a magyar és boszniai eredmények összevetésére is. A kutatásba vont négy deviáns cselekménycsoport – erőszakos, vagyon elleni, alkohollal és droggal kapcsolatos, valamint számítógépes devianciák – közül az elemzés az erőszakos és vagyon elleni cselekmények elterjedtségét, legfontosabb magyarázó tényezőit mutatja be. A boszniai fiatalokat a magyarokhoz képest a társadalmi kötődések erősebb foka jellemzi, és az adatok általában lényegesen kisebb kriminális érintettségre utalnak. Ettől az átfogó eredménytől némileg eltér az erőszakos cselekmények köre, ahol a két ország adatai nagyfokú hasonlóságot mutatnak.

Gyurkó Szilvia:

A fiataikorúak büntetőjogának reformja az Egyesült Államokban, és annak hatása az európai folyamatokra

A fiatalkori bűnözéssel szembeni megfelelő reakció olyan aktív megközelítést jelent, amiben a cél nem csak a negatív szituációk (defenzív) megelőzése, hanem sokkal inkább a szociális

potenciál növelése. Tehát a megelőzést nem szabad csak a fiatalok igazságszolgáltatására korlátozni. Annak a gyermeki jogok tiszteletén, a fiatalok participációjának széleskörű érvényesítésén túl a támogató, segítő szolgáltatások, ellátórendszerek megerősítését is magába kell foglalnia. A gyermekek veszélyeztetettségének megelőzésében a legteljesebb és egyben leghatékonyabb módszer nem a bűnmegelőzés, még kevésbé pedig a bűnüldözés (ezek a másodlagos és harmadlagos megelőzésben kapnak szerepet), hanem az elsődleges megelőzés, amelynek hatékonysága elválaszthatatlan a társadalom fejlettségétől, a közoktatási, egészségügyi, szociálpolitikai rendszer kiépítettségétől, elérhetőségétől és ezeknek az alrendszereknek a hatékony együttműködésétől. Ez az a modell, amit az amerikai fiatalok igazságszolgáltatási rendszerétől el tud (és el is kell) tanulnia Európának.

III. FŐIRÁNY: TÁRSADALOMVÉDELEM ÉS BŰNÖZÉSKONTROLL – REAKCIÓK A BŰNELKÖVETÉSRE

Barabás Tünde – Irk Ferenc – Windt Szandra:

Környezet és bűnözés – a lakótelepi bűnmegelőzés alapkérdései

A bűnmegelőzés – amely a változó volumenű, de alapvetően az emberi társadalommal egyidős probléma – a bűnözésre/annak visszaszorítására adandó válaszok sokaságát öleli fel. Az Európai Unió Tanácsa 2001. május 28-án hozott döntése értelmében a bűnmegelőzés minden olyan intézkedés és beavatkozás, amelynek célja vagy eredménye a bűnözés mennyiségi csökkentése, az állampolgárok biztonságérzetének minőségi javítása, történjen a bűnalkalmak csökkentésével, a bűnözést előidéző okok hatásának mérséklésével vagy a sértetté válás megelőzésével.

A *szituációs-építészeti bűnmegelőzés*, amellyel a kutatás foglalkozik, a bűnmegelőzésnek a külföldön mindinkább előtérbe kerülő ága. Jelentősége abban rejlik, hogy a bűncselekményt ott próbálja megelőzni, ahol előállhat, vagyis elsősorban a nagyvárosokban, ahol a bűncselekmények túlnyomó része (70-80%) megtörténik. Ehhez az egyébként nélkülözhetetlen rendőrség-önkormányzat-civiliszervezeti együttműködés, valamint a lakosság bevonása mellett a prevenciót új szempontból – az épített környezet bűnelkövetésre gyakorolt hatásait vizsgálva – közelíti meg.

A munka apropójául az Európai Unió AGIS-programja által támogatott, nemzetközi összefogásban megvalósuló, az épített környezet szerepét a lakótelepi bűncselekmények megelőzésében vizsgáló úgynevezett Crime Prevention Carousel (CPC) szolgált. Az összefoglaló ennek a kutatásnak a főbb hazai és nemzetközi eredményeit mutatja be.

IV. FŐIRÁNY: GLOBALIZÁLT BŰNELKÖVETÉS

Póczik Szilveszter:

A terrorizmus szociológiai elméletei

A kutatás homlokterében a vonatkozó szakirodalom legfontosabb következtetéseinek rendszerezése és elemzése állt. A téma angol nyelvű szakirodalma alapján összefoglaló jelleggel megfogalmazhatunk néhány következtetést. A terrorizmus szociológiai elméletei több réteget

képeznek, az elméletalkotás súlypontja a nemzetközi rendszer sajátosságaiból következően a vonatkozó angolszász szakirodalmon nyugszik. Részben az angolszász társadalomtudományosság, részben a terrorizmus jelenségeinek jellegéből adódik, hogy a – mint mondtam – igen szerteágazó elméleteket egy szociálpszichológiai jellegű fővonulat foglalja keretbe és bizonyos rendszerbe. Az elméletképzésben a hidegháború vége, illetve az azt követő változások cezúráját jelentenek, hiszen azt követően vált a terrorizmus globális fenyegetéssé, miközben eszköztára is kiszélesült. Ebben áll „újszerűsége”, nem pedig nemzetközi terrorizmus cselekvés rendszerét megalapozó eszmevilág megújulásában, hiszen az már hidegháború időszakában, sőt azt megelőzően is – legalábbis fő vonulatát tekintve – globális volt. A terrorfenyegetés elhárításának újszerűsége sokkal világosabban kidomborítható, hiszen egyfelől technikai / instrumentális jellegű, másfelől azonban komplett prevenciós elméletté szerveződik, amely egy új tudományág, az általános biztonságtudomány felé kövezi az utat. Ettől függetlenül tovább folyik a vita arról valóban „újfajta” terrorizmussal állunk-e szemben. Az elméletek ugyancsak divergálnak a szerint, milyen típusú terrorista szervezet vizsgálatából indultak ki eredetileg, illetve az – egyébként igen fontos – tipológiai modellek elágazásaiban más-más elméleti mozzanat válik dominánssá. A terrorizmus jelenségének kialakulását a politikai megközelítések mellett pszichológiai, szervezetszociológiai és multikauzális részelméletek magyarázzák. A pszichológiai elméletek – erősen bírálható módon – igényt formálnak a terrorizmus általános elméletének megalkotására, ezek a kísérletek azonban még igen komplex változataikban is végső soron egyszerű modellekben gyökereznek, amilyen a frusztráció-agresszió, a negatív identitás, vagy a nárcisztikus személyiség hipotézise. Heurisztikus értéket tekintve jóval többet ígérnek azok a modellek, amelyek a terrorista csoport kialakulását és a terroristává válást a motivációk sokasodásának szintjéről a csoportszerveződésen át az ön- és tömeggyilkos akció megvalósításáig sokváltozós dinamikus változási folyamatként írják le, amelyben szerepet kapnak mentális prekondíciók, csoportdinamika és alkalmazkodás, ideológiai / vallási elkötelezettség és az ártatlanok elleni erőszak racionalizálása. Az ezekből a tényezőkből levezetett „terrorista” profil számos hiányossága ellenére is empirikusan megalapozható, szociológiai tekintetben strukturált képet nyújt, amely a pszichologizáláson túlmenően számos részkérdés feltevését teszi lehetővé, mint az életkor, szociális réteghelyzet, iskolázottság, nemi identitás és meghatározottságok, lelki és a gondolkodásmódbeli előfeltételek, integráltság, vagy a társadalmi beágyazottság gyengesége. Mindezek olyan elméleti kérdések, amelyek a prevencióban és a terrorakciók megszakításában gyakorlati jelentőséggel bírnak. Az terrorizmussal kapcsolatos elméletek tanulmányozásának legfontosabb következtése az, hogy a terrorizmus a politikai világ jelensége, amelynek megelőzése és megakadályozás legfőképpen politikai eszközökkel történhet, ezek között fontos szerepet játszhatnak ágazatpolitikai, főként külpolitikai, szociálpolitikai, büntetőpolitikai és igazgatáspolitikai módszerek.

Póczik Szilveszter:

A politikai iszlám szellemi gyökerei és ideológiái

Az iszlám világ vallásos-kulturális mezben jelentkező radikális társadalmi mozgalmi tekintetében kontinuitás mutatható fel a gyarmati felszabadító mozgalmakkal és ezek eszmevilágával. Szembetűnő, hogy a korai modernitás időszakában ugyanaz az eszme nagyjából azonos időben a moszlim világ földrajzilag távol eső helyein több forrásból tör elő, mégpedig nem a teológikus iszlám, hanem javarészt a laikus iszlám köréből, eszmei vezetői nem csak hittudósok, hanem világi teoretikusok. Haladó tradicionalizmusuk fokozatosan a Nyugat és az azt kiszolgáló uralkodó osztályok ellen fordult, mára pedig az iszlám társadalmi gondolkodás fősodrába került. A politikai iszlámizmus egyik első jelentős szervezetét, a Moszlim Testvéri-

séget 1928-ban alapította a gyarmati rendszer felszámolásáért küzdő Hasan Al-Banna. A politikai iszlám kezdeti változatában a nemzeti felszabadítás és modernizáció egyik alternatív ideológiája volt. Közkeletű elképzeléssel szemben azonban nem volt hagyomány nélküli. Al-Banna és a vele eszmei rokonságban állók egy korábbi generáció eszméiből merítettek, amikor magukévá tették Dzsamál-ud-Dín al-Afgháni és Muhammad Abduh gondolatait, de gyökereiket keresve még régebbi időszakokra is visszatekinthetnénk az időben. A mai iszlámizmus talán legkorábbi rétegét a 18. századi iszlám reformmozgalmakban. Ezek egyik legismertebbike, a Mohamed Ibn Abdul Vahhab által alapított, később vahabítának nevezett mozgalom, amelynek máig ható befolyását a Szaúd dinasztiaival való politikai szövetségkötése alapozta meg. A 20. századi fundamentalizmus elődei utáni kutatást természetesen tovább folytathatnánk, hiszen a kereszténységhez hasonlóan az iszlámban is szinte a kezdetektől bukkannak fel a Próféta eredeti intenciójának megfelelni akaró neotradicionalista reformmozgalmak és reformátorok. Az Oszmán Birodalom széthullása után a Közel-kelet államai nyugati modernizációs mintákban keresték a felemelkedés útját. Az állam és egyház erőszakos szétválasztásának hatására az iszlám átpolitizálódott, a szekularizációval az iszlám kormányzás, törvényesség, életmód elveit helyezte szembe, a Nyugatot az elmaradottság fő okaként, a társadalmi modernizációt lopakodó imperializmusként leplezte le. A politikai iszlám tevékenysége három részterületre bomlik. Egyrészt – saját értelmezése szerint – totális háborút visel a Nyugat és kiszolgálói ellen, másrészt aktív társadalompolitikai és szociális tevékenységet folytat, iskoláin, és karitatív létesítményein keresztül terjeszti nézeteit, igyekszik behatolni az államigazgatásba, és közfunkciókat leválasztani róla, harmadrész pártpolitikai eszközökkel képviselteti magát a képviselői testületekben, a fennálló politikai rendet belülről bomlasztja. A politikai iszlám eszmevilágát főként két kortársi iszlám gondolkodó, Hassan Al-Banna és Sayyid Qutb munkássága alapján mutatjuk be. Párhuzamosságokban bővelkedő egyéni soruk, eszmeviláguk és politikai tevékenységük máig a politikai iszlám fundamentumát képezi.

Parti Katalin:

Az internet lehetőségei: a bűnelkövetés jelzésében, feljelentésében és regisztrálásában (E-mediation of justice: Internet crime reporting)

Az alternatív bejelentőhelyek olyan forródrót-szolgáltatások, amelyek lehetővé teszik, hogy bárki, aki közvetlenül vagy közvetett módon bűncselekménnyel vagy valamely, a közösséget zavaró – deviáns – magatartással szembesül, ezekhez a bejelentőhelyekhez forduljon. Az alternatív fórumok lehetőséget adnak a személytelenségre. A két kommunikáló fél, a bejelentést küldő és a bejelentést fogadó fizikailag is távol helyezkedik el egymástól, a kapcsolat tehát személytelen. Ilyen alternatív bejelentőhely tipikusan az internet. Az alternatív bejelentőhely előnye a személyes kapcsolat hiánya. A személy elleni erőszakos bűncselekmények sértettjei „rejtőzködők”. Lehet, hogy éppen amiatt fordulnak nagyobb bizalommal az alternatív bejelentőhelyekhez, mert itt nem kell vállalniuk az arcukat. Nem kell félniük a megtorlástól, ugyanakkor személyes gondoskodásban van részük. A kapcsolatfelvétel könnyebb, kevesebb belső gátat kell leküzdeni a segítségkéréshez. Az alternatív bejelentőhelynek ugyanakkor felhasználó-tudatosság növelő hatása is van. Elősegíti az olyan magatartások bejelentését, amelyek még nem illegálisak, de bizonyos társadalmi csoportok érdekeit sértik. Az e-justice, valamint az online áldozatkezelés fejlesztése érdekében nemcsak a szereplők felfogását kell megváltoztatni, hanem a technikai eszközöket is fejleszteni kell.

V. FŐIRÁNY: KOCKÁZATOK – PREVENCIÓ

Münnich Iván – Kó József:

Frusztrációs konfliktus-megoldási minták és az értékrendek összefüggése (Metaelemzés)

Korábbi empirikus vizsgálatok új szempontok szerinti másodelemzésére került sor. Az empirikus vizsgálatok fiatalok agressziós késztetéseit és a frusztrációs helyzetekre adott válaszait vizsgáltuk. Az elemzés során a frusztrációs helyzetek megoldási mintáit vizsgáltuk az értékrendekkel összefüggésben.

Tapasztalataink szerint a frusztrációs helyzetekre adott válaszok nem csak az egyén érzékenységétől, hanem annak szociális beágyazottságától is függ.

A modernizációs értékekkel jellemezhető családokban élő fiatalok szélesebb reagálási repertoárral rendelkeznek, többféle és több dimenzióban értelmezhető válaszokat adtak a PFT teszt kérdéseire, míg a hagyományos, konzervatív értékrendet valló családokban nevelkedő fiatalok inkább egyszerű és több agressziós elemet tartalmazó választ adtak.

Az értékrend nem csak, és nem is elsősorban a fogyasztási szokásokat befolyásolja. A média használatot vizsgálva nem találtunk érdemi különbséget a különböző értékrenddel jellemezhető vizsgálati személyek tévénézési, videojáték használói szokásai között, de a befogadásban, már jelentős eltérések mutathatók ki.

Kerezi Klára – Kó József:

15 éves a DADA. A rendőrségi megelőzési program értékelése

A kutatás az IRM megrendelésére és finanszírozásával zajlott. Ez tette lehetővé a kutatásszervező alkalmazását, amely megbízásra igen nagy szükség volt, ugyanis a kutatást az eredetileg tervezettnél rövidebb időtartam alatt kellett befejezni, és a kutatási feladatokat elvégző munkatársak létszáma is megcsappant.

A kutatás során feldolgoztuk a DADA program történetét, működési módját és szerveződését. Az anyaggyűjtés során vált nyilvánvalóvá, hogy a program nyilvántartási rendszere átgondolásra, korszerűsítésre és pontosításra szorul. A kutatás keretében szerveztük meg a pedagógusokkal tervezett fókuszcsoport megbeszéléseket, és a rendőr oktatók részvételével és az alapítókkal is készült fókuszcsoport.

A hatásvizsgálat keretében az ország hat régiójában összesen 120 iskolában végeztünk kérdőíves vizsgálatot. Ennek során 2.048 DADA oktatásban részt vett diákkal és kontrollcsoportként 2.150 nem résztvevő fiatallal vettünk fel kérdőívet, és összesen 4.198 tanuló válaszait dolgoztuk fel. Az eredmények szerint azokban az iskolákban, osztályokban hatékony a DADA oktatás, ahol biztosítani tudják a rendszeres megjelenést. Az alkalmi foglalkozások sokkal kevésbé eredményesek. Összességében a program eredményesnek tekinthető.

A kutatás főbb megállapításai:

- A DADA program a rendőrségen belüli szervezeti szubkulturaként értelmezhető. A szervezeti szubkultúra létrejöttét (1) a rendőrségi generációváltás és (2) a szemléletváltás igényének megfogalmazódása segítette. A program és a prevenciós irány összekapcsolódott (3) az ifjúságvédelmi tevékenységi profil átértelmezésével, és (4) azzal a szakmai tudásváltással, amely intézményesülése esetén új szakmai karrier-utakat kí-

nál(t) a szociál-pedagógus, pedagógus vagy egyéb hasonló végzettségű szakemberek számára, akiknek mentalitása, ismeretei jól használhatók a megelőzés területén.

- A bűnmegelőzést önálló rendőrségi szolgálati ággá kellene fejleszteni.
- A gyakorlati együttműködés problémáit jelzi, hogy bár az iskolák szívesen fogadják a programot, a program végrehajtásánál jellemzően az iskola igazodik a rendőroktató leterheltségéhez. Az oktatás gyakoriságának programbeli szabályait a pedagógusok nem ismerik.
- A program főbb célkitűzéseit a megkérdezett pedagógusok 95%-a ismeri, s a döntő többség elfogadja ezeket a célokat. Az általános biztonságra nevelési program tartalom azonban nem egyértelmű minden iskola számára.
- A résztvevőknek pozitív élményt jelentenek a foglalkozások és a DADA oktatók tevékenysége sokat javít a rendőrség megítélésén.
- A DADA programban résztvevő diákok elsődleges információforrásnak tekintik a DADA órákat és kompetensnek tartják a DADA oktatókat azokban a kérdésekben, amelyek a programban szerepelnek.
- A megkérdezett tanárok 99,5%-a szeretné, hogy iskolájában a jövőben is legyen DADA oktatás. Szinte minden tanár hasznosnak, vagy nagyon hasznosnak tartja ezt a lehetőséget.
- A DADA programot oktató, illetve a bűnmegelőzés egyéb területein dolgozó rendőr fontos szereplője lehetne a megelőzési jelzőrendszernek. Segítő aktora lehetne az iskolai konfliktuskezelés rendszerének annak érdekében, hogy a megelőzésben egy nagyobb helyi közösség szempontjai is érvényesüljenek.

Dunavölgyi Szilveszter – Tilki Katalin:

A Vám- és Pénzügyőrség szerepe a környezetvédelemben

A tanulmány a természetvédelem nemzetközi és hazai jogszabályi környezetéből kiindulva érintőlegesen bemutatja a vámigazgatás szervezetrendszerét, áttekinti a környezetvédelemben betöltött szerepét. Ismertetésre kerülnek a 2007-ben lefolytatott empirikus kutatás eredményei és a legtipikusabb esetek. Megállapítottuk, hogy a büntetőeljárás legtöbbször a Btk. 281. § (1) bekezdés c.) pontja szerint minősülő természetkárosítás büntettének megalapozott gyanúja miatt indult azért, mert az elkövetők jogellenesen, azaz az előírt engedély nélkül hoztak be állatokat, növényeket, illetve különböző gyógyhatású készítményeket. A jogellenes cselekmények nagy része az állampolgárok tájékoztatlanságára vezethető vissza. A jogalkalmazók munkáját nehezíti a bonyolult és szerteágazó szabályozás. Nélkülözhetetlennek tartjuk olyan tájékoztató anyagok készítését, ami a leggyakrabban engedély nélkül behozott természetvédelmi oltalom alá eső állat- és növényfajokat tartalmazná.

VII. FŐIRÁNY: ÁLLAMSZERKEZET, KÖZHATALOM – REGIONÁLIS KÉRDÉSEK

Kiss Anna:

Az ügyészségi szervezet és az ügyészségi funkciók vizsgálata (Az ügyészség alkotmányjogi helyzete)

Az ügyész eljárási szerepe hazánkban sokáig nem tartozott az igazságszolgáltatás működését vizsgáló tudományok elkényeztetett területei közé. Az ügyészség helyzetének tanulmányozása viszont ma már egyre több kutatás tárgya. A jogpolitikusok, a jogtudósok és a jogalkalmazók évek óta vitatkoznak az ügyészség jogköréről és alkotmányjogi helyzetéről. A megfogalmazott kérdések, két szinten jelentkeznek: milyen feladatokat lásson el a jövőben az ügyészség, és melyik államhatalmi szerv felügyelete alatt működjön.

A kutatás módszerét a dolgozat célkitűzései határozták meg. A dolgozat a szokásos történeti-logikai elemzés mellett tartalmazza a jogtudománynak és a kriminológiának az igazságszolgáltatásra vonatkozó ismereteit. Az összehasonlító módszernek megfelelően, más európai államok jogrendszereit is bemutatom.

Bárd Petra:

Európai Unió: A szabadság, a biztonság vagy a jog érvényesülésének a térsége?

A terrorizmusról, és a vélt vagy valós terrorveszélyre adott nemzeti vagy nemzetközi válaszként szóló utóbbi évtizedben folytatott viták elsősorban a demokratikus világ egészét mélyen megrázó 2001. szeptember 1-jei, az Amerikai Egyesült Államok elleni terrorcselekményekre vezethetők vissza. Noha a XXI. évszázadban e témában lehetetlen nem hivatkozni az amerikai törvényhozásra, a jelen tanulmány célja az Európai Unió terrorizmus elleni küzdelmének és a jogállamiság összeférhetőségének összehasonlító vizsgálata.

A szabadság és biztonság viszonyát gyakran antagonisztikusan ellentétesnek mondják. A biztonság oldalának hangsúlyozása súlyos következményekkel járhat a jogállamiság szempontjából. Először is tényleges, valós, már meglévő jogokat kell feláldoznunk egy meghatározhatatlan valószínűséggel bekövetkező veszély oltárán. Másodsorban, a biztonság és a jogkorlátozás mellett érvelők gyakran azt a látszatot kívánják kelteni, hogy a jogkövető többségnek, a szabálytisztelő állampolgároknak nincs mitől tartaniuk – vagy legalábbis jobban kellene tartaniuk a terrorizmustól, mint az állami jogkorlátozástól. Ez egy meglehetősen megtévesztő látszat. Illúzió ugyanis azt gondolni, hogy a szigorú szabályok csak a súlyos bűnelkövetők jogait korlátozzák. Még ha a kezdeti terrorizmus-ellenes jogszabályok elfogadásának időpontjában igaz is ez az érvelés, azok idővel beszivároghatnak – és ahogy a gyakorlat mutatja be is szivárognak – a hagyományos büntetőjogba. Az EU ennek a jelenségnek egy kitűnő példája.

A tanulmány a terrorizmus elleni küzdelem egyes uniós eszközeit veszi górcső alá. A második részben a biztonsági paradigmát, a terrorizmus versengő meghatározásait, majd az adatbázisok és az adatgyűjtés mint a terrorizmus elleni küzdelem szűkebb területét vizsgálja a szerző. A tanulmány harmadik részében azon alapjogi instrumentumokat sorolja fel és értékeli, különös tekintettel az adatvédelmi jogszabályokra, amelyek ellensúlyozhatták volna a kiterjedt adatfeldolgozást. A negyedik fejezetben végül azt vizsgálja, hogy a Lisszaboni Szerződés vajon kitölti-e a harmadik pilléres adatvédelem területén tátongó űrt, egyrészt a pillérrendszer megszün-

tetésével, másrészt az Európai Bíróság hatáskörének kiterjesztésével, harmadrészt az Alapjogi Charta hatályba léptetésével, negyedrészt az Alapjogi Ügynökség hatáskörének növelésével, és ötödrészt azáltal, hogy kötelezi az EU-t az európai Emberi Jogi egyezményhez való csatlakozásra. Végül, az ötödik részben a szerző a következtetéseit foglalja össze.

Finszter Géza – Kármán Gabriella:

A szakértői és a szaktanácsadói rendszerek a büntetőeljárársban. Az igazságügyi szakértői tevékenység jogszabályi alapjai

A tanulmány áttekinti az igazságügyi szakértői rendszer magyarországi szabályozását. Azt elemzi, hogy a jogszabály milyen mértékben képes biztosítani a szakvélemények tudományos megalapozottságát és a szakértői függetlenséget. Különösen nehéz ezt a két követelményt teljesíteni a rendőrségi laboratóriumok esetében, ahol a szaktudás megszerzésének feltétele a nyomozásokban való aktív részvétel, ami ellentmond a szakértői autonómiának. A megoldás az lehet, hogy a rendőrség bűnügyi technikusai a hatóság tagjaként végzik vizsgálataikat, amelyek eredményéről jegyzőkönyvet vesznek fel. Ez olyan bizonyítási eszköz, amelynek hitelét további szakértői vizsgálatokkal lehetséges ellenőrizni, akár a védelem kezdeményezésére is.

FŐIRÁNYOKON KÍVÜLI KUTATÁSOK

Mészáros Ádám:

A büntetőjogi felelősség aktuális kérdései. Társadalomra veszélyesség és büntetőjog-ellenesség

A cselekmény társadalomra veszélyességének kategóriáját a magyar büntetőjogba az 1950. évi II. törvény (Bt.) vezette be. Az elmúlt majd hatvan évben rengetegszer került az érdeklődés középpontjába az időközben ideológiai töltésétől megtisztult fogalom. A tudományos viták eredményeképpen a Btk. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium által elkészített új Általános részi tervezete határozottan foglal állást a társadalomra veszélyesség száműzéséről a bűncselekmény fogalmából. A kutatás tárgya annak megvizsgálása, hogy mi okozta a társadalomra veszélyesség körüli valós vagy vélt bonyodalmakat, az milyen viszonyban áll a (materiális) jogellenességgel, illetve mit nyer a jogalkalmazás a bűncselekmény formálissá válásával.

B) LEGFŐBB ÜGYÉSZSÉG ÁLTAL KEZDEMÉNYEZETT KUTATÁSOK

Fehér Lenke – Gyurkó Szilvia:

A büntethetőségi korhatár felülvizsgálatának indokoltsága. A nem büntethető gyermekkorúak tényállásszerű cselekményeinek értékelése és kezelőrendszerének sajátosságai

A büntetőjogi vitát, hogy szabad-e mereven meghúzni azt a korhatárt, amikor valakit felnőtt korúnak, fiatakkorúnak, vagy gyerekkorúnak nevezünk, ez a dolgozat sem tudta eldönteni. Meggyőződésünk szerint annál a kérdésnél, hogy 12 vagy 14 év legyen-e büntethetőségi korhatár, sokkal fontosabb annak a vizsgálata, hogy mi történik/történjen a büntetendő cselekményt elkövető gyermekkel?

A gyermekek veszélyeztettségének megelőzésében a legteljesebb és egyben leghatékonyabb módszer nem a bűnmegelőzés, még kevésbé pedig a bűnüldözés (ezek a másodlagos és harmadlagos megelőzésben kapnak szerepet), hanem az elsődleges megelőzés, amelynek hatékonysága elválaszthatatlan a társadalom fejlettségétől, a közoktatási, egészségügyi, szociálpolitikai rendszer kiépítettségétől, elérhetőségétől és ezeknek az alrendszereknek a hatékony együttműködésétől.

Barabás Tünde – Windt Szandra:

Az ügyész szerepe a mediációban. Egy év tapasztalatai

Magyarországon a büntetőeljárás törvény 2006-os módosításával vált lehetővé a közvetítői eljárás, közismertebben: mediáció alkalmazása a hazai büntetőeljárásban. Ez a bűncselekmény elkövetője és áldozata közötti egyezkedési – konfliktus elsimítási folyamat megindítását elsősorban az ügyészi mérlegelés körébe utalja.

A kutatás egyik pillére a statisztikai adatok elemzése volt. Annak ellenére, hogy ezek olyan számok, amelyek önmagukban csupán jelzésértékűek, ám mindenképpen fontosak a tendenciák, jellemzők, a háttér bemutatásához. A 2007. év során összesen 2451 ügyben folytattak a megyei/fővárosi Igazságügyi Hivatalok közvetítői eljárást. A 2008. év első felében 1 537 ügyben indítottak közvetítői eljárást, és még ebben az időszakban ebből 1 488-at, azaz mintegy 97%-ot sikerült is a vizsgált időszakban befejezni.

A kezdeti bizonytalanságnak tulajdonítható az, hogy míg 2007. első felében csupán 1 027 ügyet utaltak a hatóságok közvetítői eljárásra, addig ez az egy évvel későbbi időszakban mindegy a felével nőtt, azonban kiemelendő az is, hogy a havi bontás csökkenő tendenciát mutat. Ha a vádemelések számához viszonyítjuk a mediációs eljárásra küldött ügyek számát, jól látható: 2007-ben összesen Baranya, Veszprém és Heves megyéből jelentős számú ügyet küldtek mediációra. Míg az átlagnál jóval kevesebb ügyben történt közvetítés Zala, Hajdú-Bihar és Nógrád megyében, sőt Budapesten is átlag alattit. A teljes anyag tartalmazza az ügyészségi adatok jellemzőit is.

A megyei gyakorlatok különbségeit két kerekasztal-beszélgetésen igyekeztünk megismerni. Az első megbeszélésre 2008. május 22-én került sor 18 megye, a másodikra 2008. október 9-én 19 megye, valamint az ORFK, az Igazságügyi Hivatal és az Igazságügyi és Rendészeti

Minisztérium képviselőinek részvételével. Az első megbeszélést követően négy nagy kérdéskört körvonalaztunk, amelyek azt mutatták, hogy probléma van: döntés a jóvátétel mértéke megfelelőségének kérdéséről, illetve az eljárás eredményes befejezéséről; vita az ügyészi meghallgatás szükségességéről; a nyomozó hatósági gyakorlat megváltoztatása a mediációra utalás kérdését illetően; az eljáró szervek együttműködésének javítása, az eljárás nehézségei (illetékeségi kérdések) a fiatalok esetében.

A kerekasztal-beszélgetések és a statisztikai mutatók alapján egyértelműen kijelenthető, hogy a közvetítői eljárás jogintézményének gyakorlatát és alkalmazását a jogszabályi, és kezdeti gyakorlati problémák mellett szubjektív tényezők befolyásolják. Összességében elmondható, hogy a jelenlegi szabályozás lényeges változtatást nem igényel, bizonyos korrekciókat azonban, főleg a gyakorlat szempontjából mindenképpen érdemes megfontolni (pl. az ügyészségi meghallgatás lehetőségnek való módosítása mellett, a képzés; valamint ha a jóvátétel a nyomozati szakban megtörténik, akkor a közvetítői eljárás kötelező legyen.). A kutatás összefoglalója a kritikai észrevételek mellett tartalmazza azokat a gyakorlati javaslatokat, illetve indítványokat a jogszabályi változtatásokra, amelyek a mediáció alkalmazását a jövőben még eredményesebbé tehetik.

Bárd Petra – Fehér Lenke:

Az embercsempészség és emberkereskedelem jogi szabályozása és gyakorlata az Európai Unió belső határai vonatkozásában

Emberek adásvétele az egyik legjovendelmezőbb szervezett bűnözési tevékenység a Földön. A pénzért megvásárolható szex és az olcsó, illegális munka iránti kereslet miatt hatalmas a profit. Mivel az emberekkel való kereskedelem sokszor határátlépéssel is jár, ezért keveredik az „embercsempészet”, a bevándorlás egy törvénytelen formájával, amikor azok, akik illegálisan kívánnak átkelni a határon, fizetnek a bűnözőknek, hogy a határőrség elkerülésével segítsék őket. Jelen tanulmányban a kapcsolódó uniós normákat tekintjük át, és nyomon követjük azok gyakorlatban való érvényesülését. Különös hangsúlyt fektetünk – az uniós trendet követve – az emberi jogi és áldozatközpontú megközelítésre. A tanulmány utolsó részében a tagállami szabályozást és annak eltéréseit foglaljuk össze.

Antal Szilvia:

A női bűnözés az ERÜBS adatai alapján 1996 és 2007 között

A női bűnözés számadatait tekintve mindig messze elmaradt a férfielkövetők mögött. A tanulmány (részben) alátámasztotta a női bűnözésre vonatkozó eddig kialakult gondolatokat, elméleteket és tapasztalatokat. A vizsgált 12 éves időszak adatai alapján az állapítható ugyanis meg, hogy összességében növekszik a női bűnözés a felderített bűncselekményeket megvalósító elkövetők körében, 2007-es adatok szerint az össz-bűnözésen belül 15,6 százalék a nők aránya. (1996-ban 11,2 százalék volt.) Ami még kiderült a statisztikai számsorok elemzéséből, az az, hogy a nők sokkal kisebb százalékban követnek el erőszakos bűncselekményeket, mint a férfiak. Emellett (arányukhoz mért) dominanciájuk a gazdasági-, a vagyoni elleni és a közélet tisztasága elleni bűncselekmények elkövetésénél a legmagasabb, míg a közlekedési bűncselekmények elkövetése ritkán fordul elő a nőknél.

Az elkövetők között az alacsony iskolai végzettség és a házasságon kívüli állapot is jellemző. Mindebből következtetve az is valószínű, hogy nem állnak ezek a nők jó anyagi körülmények

között, ami pedig a bűnözés táptalaja. A visszaesés mégsem jellemzője a női bűnözésnek, az aszszonyok elenyésző hányada kerül újra büntetőeljárás hatálya alá. Már a női büntettek között is alacsony az arány, de még inkább így van ez az össz-bűnözéshez viszonyított visszaesőket illetően. A női bűnözés továbbra is főleg magányos cselekmény, az elkövető egyedül valósítja meg tettét, de ebben a tekintetben a nők lemaradással vannak a férfiak mögött: a férfiaknál ugyanis még inkább az önálló elkövetés a jellemző a bűncselekmények előkészítése és kivitelezése során. A nők társas elkövetésre való erősebb hajlama magyarázható a galerik számának emelkedésével, az építő közösségek hiányával, a valahová tartozás iránti igénnyel és az elsodorhatósággal is.

Dunavölgyi Szilveszter – Mészáros Ádám:

A gazdasági bűncselekmények szabályozása 1989–2007 között (dogmatikai áttekintés)

A Legfőbb Ügyészség által kezdeményezett kutatás során áttekintettük a Btk. XVII. Fejezetében szabályozott – vagyis a szűken vett – gazdasági bűncselekmények alakulását, illetve annak indokait, továbbá azokat a jogintézményeket, körülményeket és fogalmakat, amelyek hatással vannak az e deliktumok miatti büntetőjogi felelősségre vonásra. Megállapításaink szerint a kezdeti időszakban a piacgazdaságra és a jogállami büntetőjogra való áttérés, illetve a gazdasági élet területén jelentkező új jogszabályok hatására a gazdasági bűncselekmények jelentős részét korrigálni, illetve aktualizálni kellett. Ennek során rengeteg új bűncselekmény került a Btk. XVII. fejezetébe, számos törvényi tényállás módosult, esetleg került rendszertanilag áthelyezésre. A módosítások iránya már ebben a korszakban is jellemzően a kriminalizáció, illetve a szigorítás felé mutatott. Ez az irány a későbbiekben is megmaradt: a vizsgált majd 20 év alatt a gazdasági bűncselekmények területén az újabb cselekmények büntetendővé nyilvánítása, a büntetőjogi felelősség kiterjesztése, szélesítése, a szigorúbb büntetési tételek kilátásba helyezése, és áttételesen a bűncselekmény miatt kiszabható mellékbüntetések, intézkedések szigorodása a jellemző. Ez a szemlélet nemcsak a szigorú büntetőpolitikát meghirdető 1998. évi LXXXVII. törvényben, hanem azt megelőzően, illetve azt követően is érvényesült. A liberalizációs megközelítésű kriminálpolitika tehát a gazdasági bűncselekmények körében jellemzően nem érvényesült. A viszonylag csekély számú „liberalizáló” szabályozás főként a devizabűncselekményt érintette, illetőleg nagyrészt az egyes tényállásokhoz fűzött büntethetőséget kizáró okok megfogalmazásában öltött testet.